

УДК 327(510:560)"2000/..."

Лаврова Марія

ТУРЕЦЬКО-КИТАЙСЬКІ ВІДНОСИНИ У XXI СТОЛІТТІ

Статтю присвячено комплексному аналізу турецько-китайських відносин у XXI столітті. Відзначено, що даний період ознаменувався зростанням впливу Китаю на глобальній арені, а також приходом до влади в Туреччині Партії справедливості та розвитку, що визначила нові напрями зовнішньої політики країни. З'ясовано, якою є роль Туреччини в ініціативі «Один пояс, один шлях». Турецька Республіка, завдяки своєму географічному положенню, розглядається як ключова ланка в реалізації транспортних і торгових проектів у межах цієї стратегії. Розглянуто, як позиція Китаю щодо врегулювання сирійської кризи впливала на хід розвитку відносин. Підтримка принципу невторчання у внутрішні справи держав, а також співпраця КНР з режимом Башара Асада, викликали певні розбіжності з Турецькою Республікою, яка активно підтримувала сирійську опозицію. Проаналізована тема впливу уйгурського питання на відносини між державами. Туреччина, як країна, що має зв'язок з уйгурами, неодноразово ставала на захист їхніх прав. Водночас прагматичне політичне та економічне зближення з Китаєм спонукало Анкару коригувати свою риторичку, демонструючи обережність у висловлюваннях з приводу ситуації в Сіньцзяні, аби не погіршити стратегічне партнерство з Пекіном.

Ключові слова: «Один пояс, один шлях», глобальний вплив, сирійська криза, економічне співробітництво, уйгурське питання.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростаючої взаємозалежності

держав особливого значення набуває аналіз турецько-китайських відносин. У XXI столітті турецько-китайські відносини зазнали трансформацій, що пов'язано зі зростанням глобальної ролі Китаю та змінами у зовнішній політиці Туреччини після приходу до влади Партії справедливості та розвитку. Водночас розвиток двосторонніх відносин супроводжувався низкою питань, серед яких – участь Туреччини в ініціативі «Один пояс, один шлях», розбіжності щодо врегулювання сирійської кризи та уйгурське питання. Незважаючи на зростаючу значущість цього напрямку, тематика турецько-китайських відносин досі залишається недостатньо опрацьованою в українському науковому дискурсі та потребує комплексного дослідження.

Аналіз попередніх досліджень. Дослідженню двосторонніх відносин між Туреччиною та Китаєм присвячений спектр наукових робіт та матеріалів, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Зміни зовнішньої політики Туреччини, що пов'язані із внутрішньополітичною ситуацією обґрунтовує у своїй науковій роботі А. Кислуха [2]. О. Мавріна [3] досліджує роль стратегічного партнерства у зовнішньополітичній практиці Турецької Республіки. Роль Китаю у сирійській кризі досліджує А. Захарченко [3]. Такі турецькі автори як Дж. Пекждан [10], Б. Сюслер [14], С. Тавшан [15] та Я. Улуйол [17] розглядають китайсько-турецькі відносини на етапі сьогодення. Про значення ситуації в Сирії для Китаю пише С. Шамім [12], С. Романюк та Л. Чісманн [11]. Аналітичний огляд сучасного стану та перспектив економічного й політичного співробітництва між Туреччиною та Китаєм робить Е. Сяо [18]. Трансформацію китайсько-турецьких відносин досліджує М. Алтунчік [5]. Про економічну складову даних відносин пише Дж. Гюрер [7]. Д. Маркі описує вплив зростаючої присутності Китаю в Південній Азії, Центральній Азії та на Близькому Сході [9].

Метою дослідження є проведення комплексного аналізу турецько-китайських

відносин у XXI столітті, визначення ролі Туреччини в ініціативі «Один пояс, один шлях», вивчення впливу позиції Китаю щодо сирійської кризи на динаміку двосторонніх відносин із Туреччиною, аналіз впливу уйгурського питання на політичний діалог між Туреччиною і Китаєм.

Виклад основного матеріалу

Відносини між державами з початку 2000-х років зазнали значної трансформації: від обережної співпраці – до стратегічного партнерства, що охоплює економічну, політичну та безпекову сфери. В останні роки співпраця Туреччини з Китаєм почала набирати обертів. Це частково пов'язано з трансформацією зовнішньої політики Туреччини в напрямку більш автономної та менш орієнтованої на Захід зовнішньополітичної лінії, особливо після «Арабської весни» [5].

Зміни у глобальному контексті та зростання впливу Китаю на міжнародній арені сприяли активізації турецько-китайської взаємодії. Китай став важливим джерелом капіталу, технологій і досвіду для країн, що розвиваються, що зумовило інтеграцію Пекіна до геополітичних і гео економічних стратегій багатьох держав, зокрема й Туреччини.

У 2000 році Цзян Цземінь, генеральний секретар ЦК КПК, офіційно започаткував політику «Go Out», яка мала на меті сприяти глобальній експансії китайських компаній. Наступник Цзяна – Ху Цзіньтао – активно сприяв розширенню співпраці з країнами, що розвиваються. За правління Сі Цзіньпіна Пекін значно активізував зусилля із зміцнення свого впливу в цих регіонах. Як прояв проактивного зовнішньополітичного підходу, протягом перших трьох років перебування на посаді Сі здійснив більше візитів за кордон, ніж його попередники [9].

У 2002 році, після приходу до влади Партії справедливості та розвитку, Туреччина суттєво активізувала свою зовнішньополітичну діяльність. Країна

продовжила зміцнювати зв'язки не лише з державами Заходу, а й з іншими міжнародними партнерами. Така активність привернула увагу Китаю, який побачив у Туреччині привабливого партнера завдяки вигідному геостратегічному розташуванню та перспективі виходу на європейський ринок через використання її потенціалу.

У 2010 році, під час офіційного візиту до Туреччини прем'єра КНР Вень Цзябао, сторони підвищили статус відносин до рівня стратегічного партнерства. З цього часу діалог між державами набуває все більш інтенсивного характеру, адже до цього Китай відігравав незначну роль у зовнішній політиці Туреччини як новий економічний гравець поряд з такими країнами, як Бразилія, Індія та Південна Африка.

В листопаді 2015 року під час саміту G-20 в Анталії між Туреччиною та Китаєм було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо узгодження ініціативи «Один пояс, один шлях» та ініціативи «Середній коридор». Всі ці події заклали фундамент для подальшої співпраці в рамках китайської ініціативи «Один пояс, один шлях» [18]. Інтенсифікація діалогу на вищому рівні супроводжувалася зростанням торгового та інвестиційного співробітництва та співпраці у військовій сфері.

Водночас Туреччина пом'якшила офіційну позицію щодо уйгурського питання: якщо у 2009 р. прем'єр-міністр Туреччини Р. Т. Ердоган характеризував дії Китаю щодо уйгурів як «геноцид», ставши президентом країни він запевнив Китай у тому, що не допустить жодної антикитайської діяльності в Туреччині. І підкреслив повагу Туреччини до політики «єдиного Китаю». Ердоган сказав, що турецька сторона виступає проти терористичної діяльності Ісламського руху Східного Туркестану проти Китаю.

Що стосується сирійської кризи, Пекін неодноразово використовував своє право вето в Раді Безпеки ООН, щоб блокувати пропозиції США, спрямовані на покарання режиму Асада. Китайські офіційні особи заявляли, що такі резолюції порушують основні норми щодо суверенітету та

підривають існуючі посередницькі зусилля у напрямку політичного вирішення. Загалом КНР ветувала резолюції ООН щодо Сирії 6 разів [1]. В той час, як турецька сторона займала абсолютно протилежну позицію в даному питанні. В останнє десятиліття Китай збільшив фінансову допомогу Сирії, що свідчить лише про підтримку уряду Асада. Пекін також зробив великі довгострокові інвестиції в сирійську нафту і газ – на загальну суму близько 3 мільярдів доларів. У 2022 році Сирія також приєдналася до ініціативи «Один пояс, один шлях». Інвестиції в Сирію з моменту її приєднання до ініціативи були повільними, і перед загрозою вторинних санкцій США Китай відмовився від деяких своїх проектів у Сирії в останні роки. У вересні 2023 року Асад відвідав Китай. Візит сирійського лідера в Ханчжоу став його першою офіційною поїздкою в країну майже за два десятиліття. Під час цієї поїздки Китай пообіцяв допомогти аль-Асаду у відбудові Сирії після більш ніж десятирічної війни [11]. Вже у грудні 2024 року сирійська опозиція, не без підтримки Туреччини, зайшовши до Дамаска, проголосила падіння режиму Башара Асада. Міністр закордонних справ Сирії Асаад аль-Шайбані у квітні 2025 року висловив готовність свого уряду будувати «стратегічне партнерство» з Китаєм, важливим прихильником поваленого правителя Башара аль-Асада. У заяві міністерства закордонних справ йдеться, що Шайбані зустрівся з послом Китаю в Організації Об'єднаних Націй Фу Цуном у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку, де він представляв Сирію на засіданні Ради Безпеки. На зустрічі з посланцем Пекіна Шайбані заявив, що новий уряд Сирії прагне «зміцнити відносини з Китаєм» і що дві країни «працюватимуть разом над побудовою довгострокового стратегічного партнерства найближчим часом», йдеться у заяві. Це була не перша зустріч високого рівня між двома

урядами з моменту повалення ісламістськими силами режиму Асада в грудні, що стало кульмінацією багаторічної війни. Наприкінці лютого тимчасовий президент Ахмед аль-Шараа зустрівся з послом Китаю в Дамаску [13].

Крім того, спроба державного перевороту в Туреччині, яка сталася 15 липня 2016 року, проклала шлях до ще тісніших відносин, піднявши двосторонні відносини на новий рівень. Анкара вітала чітку дипломатичну підтримку Пекіна після спроби державного перевороту, і в цьому сприятливому контексті уряд ПСР почав розглядати Китай як потенційно важливого партнера, який міг би посилити автономію країни по відношенню до Заходу [17].

У рамках ініціативи варто згадати про Транскаспійський міжнародний транспортний шлях або Середній коридор, який є міжнародним транспортним коридором, що проходить через Китай, Казахстан, Каспійське море, Азербайджан, Грузію, Туреччину та до європейських країн. Зокрема частиною даного коридору є залізниця Баку-Тбілісі-Карс, яка розпочала свою роботу 30 жовтня 2017 року. Транскаспійський китайський залізничний експрес «Чанань», перший вантажний потяг, який дістався до Туреччини (6 листопада 2019 року, в Анкарі), завершив свою подорож від Сіаня до Праги за 18 днів, використовуючи Середній коридор і транспортну інфраструктуру Туреччини [16]. За словами тодішнього міністра торгівлі Туреччини Рухсара Пекчана, у 2020 році торговельні відносини між Китаєм і Туреччиною досягли 23,6 мільярда доларів, що зробило Китай третім за величиною торговим партнером Туреччини після Росії та Німеччини. У 2020 році китайські інвестиції в Туреччину становили 2,8 мільярда доларів США, а з 2005 по 2018 рік – 1,5 мільярда доларів [7].

Велике значення для збільшення китайських інвестицій мають інфраструктурні проекти, які проводяться в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». Наприклад, науково-дослідний центр Huawei, заснований у Стамбулі в 2009 році,

є другим за величиною науково-дослідним центром у Європі. Крім того, Xiaomi, один із гігантів смартфонів, почав виробництво в Туреччині з 2021 року та з кожним днем збільшує свої інвестиції в Туреччину. Це лише говорить про бажання китайських компаній здійснювати комерційні операції в Туреччині.

Крім технологічної складової, у 2021 році в Пекіні було відкрито Інститут Юнуса Емре. Також, існування 4 Інститутів Конфуція в Туреччині говорить про те, що турецька та китайська сторони хочуть взаємодіяти одна з одною і в культурній сфері [8].

На початку 2023 року турецький уряд висловив відкриту публічну критику Китаю щодо прав уйгурської мусульманської меншини в китайському регіоні Сіньцзян. Варто зазначити, що на своїй прес-конференції в кінці грудня 2022 року колишній міністр закордонних справ Мевлют Чавушоглу заявив, що двосторонні відносини між Туреччиною та Китаєм погіршилися через те, що Пекін «стурбований» політикою Анкари щодо захисту прав тюркських уйгурів на міжнародній арені [14].

У липні 2023 року новопризначений міністр закордонних справ Китаю Ван Ї зустрівся з новим міністром закордонних справ Туреччини Хаканом Фіданом і президентом Туреччини Реджепом Ердоганом в Анкарі, щоб «зміцнити взаємну стратегічну довіру та поглибити співпрацю» між двома країнами [6]. Попри збереження уваги до ситуації уйгурів у Сіньцзяні, Анкара пом'якшила риторику, акцентуючи увагу на взаємних перевагах тіснішого партнерства з Китаєм. Водночас вона розглядає тюркських уйгурів як своєрідний міст між Китаєм та ісламським світом.

У 2023 році, після перемоги на виборах Партії справедливості та розвитку, новий уряд зосередився на нагальних внутрішніх проблемах, насамперед – на наслідках поглиблення економічної кризи в Туреччині.

В сучасних умовах турецький уряд прагне посилити співпрацю з Китаєм, оскільки Туреччина потребує зовнішніх інвестицій для подолання наслідків економічної кризи в Туреччині. На тлі стрімкої інфляції та знеціненні турецької ліри Анкара шукає партнерів, які готові інвестувати в її економіку. Як повідомляється, Ван Ї сказав своєму колезі Хакану Фідану, що Пекін заохочуватиме більше китайських компаній інвестувати в Туреччину в рамках китайської ініціативи «Один пояс, один шлях» [14].

Одним із секторів, який, здається, все більше цікавить китайський бізнес, є оборонна промисловість Туреччини. Візит Ван Ї збігся з проведенням Міжнародного ярмарку оборонної промисловості IDEF, що відбувся в Стамбулі 25–28 липня 2023 року. Під час заходу провідні оборонні компанії представили новітні технології, продукцію та послуги. Рекордна кількість китайських компаній відвідала цей ярмарок, шукаючи інвестиційні можливості для розширення своєї діяльності.

Взаємодія між Китаєм та Туреччиною також відбувається в рамках Шанхайської організації співробітництва. У липні 2024 року в Астані пройшов саміт ШОС. В основі саміту, який пройшов під гаслом «Зміцнення багатостороннього діалогу: прагнення до стійкого миру та розвитку», є посилення ролі ШОС у вирішенні актуальних міжнародних та регіональних проблем. На саміті обговорювались також питання регіональної безпеки, інфраструктури, енергетики, довкілля, охорони здоров'я, туризму, освіти, цифровізації, транспорту та логістики. Участь Туреччини в цьому форматі підкреслює її зацікавленість у розширенні співпраці з країнами Азії, зокрема з Китаєм, у межах альтернативних до західних платформ. Це також свідчить про прагнення Анкари зміцнити свій статус як моста між Заходом і Сходом.

Висновки. Зростання ролі Китаю в системі міжнародних відносин суттєво змінило глобальний баланс сил. Незважаючи на політичну та ідеологічну напруженість

між Китаєм і Туреччиною – зокрема щодо ситуації змусульманськими уйгурами – вона не має критичного впливу на загальний характер двосторонніх відносин, які залишаються прагматичними й орієнтованими на довгострокову вигоду.

Щодо сирійського питання, варто зазначити, позиція Китаю залишається виваженою: Пекін традиційно уникає прямого втручання у збройні конфлікти, натомість обираючи політику спостереження та дипломатичного балансу. Пекін залишатиметься обережним і уважно спостерігатиме за наступними кроками інших регіональних і зовнішніх гравців. З огляду на стратегічну важливість Близького Сходу для китайських енергетичних інтересів, стабільність у Сирії розглядається як пріоритет. Китай продовжуватиме дотримуватись політики невтручання, водночас посилюючи економічну присутність у регіоні через інвестиції та торговельне співробітництво.

Важливою є співпраця між державами в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», яка розглядається як вигідна ініціатива для обох сторін, що позитивно впливає на розвиток двосторонніх відносин. Участь Туреччини в цій ініціативі не лише сприяє її економічному зростанню, але й підсилює її роль як транзитної держави між Сходом і Заходом. Загалом, дивлячись у майбутнє, співпраця між Китаєм і Туреччиною має широкі горизонти взаємодії в рамках даної ініціативи.

Список літератури

1. Zakharchenko, A. China's policy on the Syrian crisis: features and priorities. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2019. Вип.32. С. 57–66.
2. Кислуха, А. Особливості трансформації зовнішньої політики Туреччини у XXI столітті. 2023. URL:<https://er.nau.edu.ua/items/cc7e10a>

- 3-2de6-409e-85b4-005cf7a31431 (дата звернення: 03.04.2025)
3. Мавріна, О. Стратегічне партнерство у зовнішньополітичній практиці Туреччини. *Сходознавство*. 2012. № 59. С. 48-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhodoz_2012_59_8 (дата звернення: 05.04.2025)
 4. Akin, E. Erdogan meets Xi, praises Turkey's ties with China-led SCO bloc. *Al Monitor*. 04.07.2023. URL: <https://www.almonitor.com/originals/2024/07/erdogan-meets-xi-praises-turkeys-ties-china-led-sco-bloc> (дата звернення: 05.04.2025)
 5. Altunçik, M. Change in Turkey's Foreign Policy: Global Shifts and Domestic Politics. Middle East Technical University. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/360516262_Change_in_Turkey's_Foreign_Policy_Global_Shifts_and_Domestic_Politics (дата звернення: 06.04.2025)
 6. Bogusz, M., Michalski, A. Building closer ties with China: the Turkish Foreign Minister visits Beijing. Centre for Eastern Studies. 06.06 2024. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-06-10/building-closer-ties-china-turkish-foreign-minister-visits-beijing> (дата звернення: 06.06.2024)
 7. Gürer, C. Turkey-China Relations. Economic Needs and Global Desires. *Per Concordiam*. 17.09.2022. URL: <https://perconcordiam.com/turkey-china-relations/> (дата звернення: 02.04.2025)
 8. Faruk, A. 50th Anniversary of Turkey-China Diplomatic Ties: Expectations and Feasibility. 01.04.2022. *Glocal Affairs*. URL: <https://glocalaffairs.org/article/394-50th-anniversary-turkey-china-feasibility> (дата звернення: 02.04.2025)
 9. Markey, D. *Chinas western horizon: Beijing and the new geopolitics of Eurasia*. Oxford University Press. 19.03.2020. URL: <https://academic.oup.com/book/33634> (дата звернення: 02.04.2025)
 10. Pekcan, C. China-Turkey relations: Conflicting or Colliding interests? Institute for Security and Development Policy. 01.11.2022. URL: <https://www.isdp.eu/china-turkey-relations-conflicting-or-colliding-interests/> (дата звернення: 06.03.2025)
 11. Romaniuk, S. and Csicsmann, L. Post-Assad Syria: What It Means for China. *Geopolitical Monitor*. 23.12.2024. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/post-assad-syria-what-it-means-for-china/>
 12. Shamim, S. Al-Assad's fall in Syria: What's at stake for China? *Al Jazeera*. 11.12.2024. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2024/12/11/al-assads-fall-in-syria-whats-at-stake-for-china> (дата звернення: 03.04.2025)
 13. Syria's foreign minister wants to 'strengthen relations' with China. *Agence France-Presse*. 29.04.2025. URL: https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3308273/syrias-foreign-minister-wants-strengthen-relations-china?module=perpetual_scroll_0&pgtype=article (дата звернення: 03.04.2025)
 14. Süssler, B. Renewed Momentum in Turkey-China Relations. 12.03.2024. URL: <https://chinaobservers.eu/renewed-momentum-in-turkey-china-relations/> (дата звернення: 01.04.2025)
 15. Tavsan, S. Turkey lauds improvement in relations with China after long stagnation. 21.08.2024. URL: <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Turkey-lauds-improvement-in-relations-with-China-after-long-stagnation> (дата звернення: 01.04.2025)
 16. Türkiye's Multilateral Transportation Policy. Ministry of Foreign Affairs of Turkey. URL: https://www.mfa.gov.tr/turkiye_s-multilateral-transportation-policy.en.mfa (дата звернення: 01.04.2025)

17. Uluyol, Y. Partnership with limits: China Turkey relations in the late AKP era. Heinrich Böll Stiftung. 20.03.2024. URL: <https://tr.boell.org/en/2024/03/20/akp-era> (дата звернення: 01.04.2025)
18. Xiao, E. China-Türkiye Trade and Investment Profile. China Briefing. 18.10.2024. URL: <https://www.china-briefing.com/news/china-turkey-bilateral-trade-and-investment-profile/> (дата звернення: 01.04.2025)

adjust its rhetoric, demonstrating caution in its statements regarding the situation in Xinjiang in order not to jeopardize its strategic partnership with Beijing.

Key words: *Belt and Road Initiative, global influence, Syrian crisis, economic cooperation, Uyghur issue.*

Рекомендовано до друку – к. політ. наук, доцентом Захарченко А. М.

*Стаття надійшла в редакцію
08.04.2025 р.*

Lavrova Marina – student of the Faculty of International Relations, Political Science, and Sociology of the Odesa I. I. Mechnikov National University.

TURKISH-CHINESE RELATIONS IN THE 21ST CENTURY

The article is devoted to a comprehensive analysis of Turkish-Chinese relations in the 21st century. It is noted that this period has been marked by China's growing influence on the global stage, as well as the rise to power in Turkey of the Justice and Development Party, which introduced new directions in the country's foreign policy. The article explores Turkey's role in the Belt and Road Initiative. Due to its geographical location, Turkey is considered a key link in implementing transportation and trade projects within this strategy. The study also examines how China's stance on resolving the Syrian crisis influenced the development of bilateral relations. China's support for the principle of non-interference in the internal affairs of states, along with its cooperation with the Bashar al-Assad regime, led to certain disagreements with the Republic of Turkey, which actively supported the Syrian opposition. The article analyzes the impact of the Uyghur issue on relations between the two countries. Turkey, having certain ties to the Uyghurs, has repeatedly spoken out in defense of their rights. At the same time, political and economic pragmatism in its rapprochement with China has forced Ankara to somewhat